

Terugblik bij een jubilee...

Er was een tijd in Amsab dat met veel nostalgie over 'het begin' werd verteld. Indianenverhalen over stoffige zolders en beschimmelde archieven, over collectieve schilder- en verhuispartijen, over 'blijven hangen' na het werk. Het móet ook iets gehad hebben, een pioniersgevoel bijna. Die tijd is voorbij nu. Zij die erbij waren van in het begin zijn op één hand te tellen. Amsab is met zijn 25 jaar een 'instituut' geworden.

Wanneer begint een instelling eigenlijk en waarom juist in 2005 haar 25e verjaardag vieren? Formeel werd Amsab inderdaad op 23 mei 1980 in het *Staatsblad* geregistreerd als vzw Archief en Museum van de Socialistische Arbeidersbeweging (AMSAB). Maar eigenlijk was dat het einde van een lang proces. Een proces dat in België vrij laat van start ging.

In een schematische én meesterlijke inleiding op het boek *Class and Other Identities. Gender, Religion and Ethnicity in the Writing of European Labour History* schetsen Lex Heerma van Voss en Marcel van der Linden, beiden als onderzoekers verbonden aan het Internationaal Instituut voor Sociale Geschiedenis (IISG) in Amsterdam, de vijf belangrijkste periodes in de West-Europese geschiedschrijving van de arbeiders en arbeidersbeweging.⁽¹⁾ Afwijkend van andere overzichten of 'vogelvluchten' is dat de auteurs hier ook aandacht hebben voor de institutionele aspecten (archieven, bibliotheken, leerstoelen, verenigingen en tijdschriften) van de labour history, zonder dewelke de studieobjecten, methodes en theorieën in het luchtledige blijven hangen.

Dergelijke opdelingen in tijdsmomenten zijn altijd een beetje arbitrair, het is nogal artificieel gebeurtenissen of denkstromingen post factum in een schema te proppen. Bovendien bestaat het gevaar dat alles dan voorgeprogrammeerd lijkt, dat alles wat gebeurde móest gebeuren, terwijl er nog altijd zoiets is als 'le hasard dans l'histoire'.⁽²⁾ En toch zijn ze relevant omdat initiatieven als Amsab beter gekaderd worden in hun tijd en daardoor beter begrepen worden.

In navolging van de auteurs gebruik ik verder de term 'labour history' omdat alleen de Engelse term de dubbele inhoud volledig dekt: enerzijds - in strikte zin - de geschiedenis van de arbeidersbeweging (de vakbonden, de coöperatieven, de stakingen...) en anderzijds - in brede zin - de geschiedenis van de arbeiders (klasse) (werkrelaties, familielevens, mentaliteiten...).

De prehistorie

Al in de periode van 1890 tot WO I werden de eerste institutionele funderingen gelegd van de labour history, vooral dan in de vorm van partijarchieven. De Duitse SPD bouwde een archief 'in ballingschap' uit in Zwitserland in 1882. Haar voorbeeld werd gevolgd door de zusterpartijen in Zweden (1902), Noorwegen (1908), Denemarken en Finland (1909). Een breder initiatief van vooruitstrevende liberalen en christenen was het Musée social in Parijs (1894). Het allereerste tijdschrift voor labour history in zijn brede betekenis, het *Vierteljahrschrift für Sozial- und Wirtschaftsgeschichte*, ontstond al in 1903 en bestaat nog!

Eenmaal de socialistische beweging gestructureerd geraakte, verschenen ook de eerste geschiedenissen, geschreven door mensen uit de beweging zelf en met een uitgesproken apologetisch en hagiografisch karakter.

Gita Deneckere haalt voor België het werk aan van Louis Bertrand, *Histoire de la démocratie et du socialisme en Belgique*. Dit prachtig uitgegeven boek van een van de oprichters van de BWP moest volgens haar ook de burgerij overtuigen van de respectabiliteit van de arbeiders zoals die vertegenwoordigd werden door de partij. Of de BWP als wegbereidster van de democratie.⁽³⁾ Wouter Steenhaut en Geert Van Goethem vernoemen nog andere auteurs zoals Jules Destrée, Emile Vandervelde, Albert Van Laar en Oscar Roelandts (beter gekend als Avanti), "*allen overtuigde socialist die wel bezorgd waren om hun eigen historische erfenis, maar niet echt wakker lagen van hun erfgod.*"⁽⁴⁾

De tweede periode, die van het interbellum, werd eerder gekenmerkt door een defensieve houding, vooral door de polarisatie tussen socialist en communisten en door de opkomst van extreem-rechts. In diezelfde periode (1935) werd nochtans ook het Internationaal Instituut voor Sociale Geschiedenis (IISG) opgericht te Amsterdam, volledig los van enig politiek gehakketak, zij het wel met de financiële steun van de Nederlandse socialistische verzekeringsmaatschappij De Centrale. De eerste finaliteit was een toevluchtsoord te zijn voor socialistische archieven na de machtsovername van de fascist in Duitsland en die archieven ook te behoeden voor de aankooppolitiek van Moskou. Over de ideologische motieven van die verzamelwoede van Stalin en Hitler schrijft Herman Balthazar: "*Voor de nazi's ging het vooral om het roven van de archie-*

ven van de voor hen 'volksvijandige bewegingen' en daarbij stonden de socialistische en progressieve democratische bewegingen en de vrijmetselarij vooraan op de lijst. Voor de Russische kommunisten was het meer te doen om de dogmatische verklaring van een historisch proces volledig in de door hen gewenste lijn te beheersen. Daarom accapareerden zij de bronnen vanaf de verste voorgeschiedenis van de socialistische en democratische bewegingen in de 19e eeuw. Daarom betaalden zij in alle Europese landen intellectuele 'fellow travellers' om dergelijke archieven op te sporen en aan Moskou te bezorgen."⁽⁵⁾

Het instituut verwierf al na enkele jaren een unieke positie met internationale uitstraling en met een eigen tijdschrift, de *International Review for Social History*. Het was de directe inspiratiebron voor Joseph Lemaire, directeur-generaal van de, jawel, socialistische verzekeringsmaatschappij La Prévoyance Sociale in België, voor de oprichting in 1937 van een Nationaal Instituut voor Sociale Geschiedenis (NISG). In de geschiedenis die Michel Vermote van het instituut schetst, blijkt duidelijk hoe op dat moment binnen de socialistische beweging de bezorgdheid over het eigen erfgoed groeide. De BWP bevond zich toen in een overgangperiode, een nieuwe generatie politici trad aan: "In diverse geledingen van de partij leefde de overtuiging dat de papieren weerslag van de historische rol van de vorige generaties niet mocht verloren gaan." Naar analogie met het IISG werd heel expliciet het wetenschappelijke en neutrale karakter van de instelling onderstreept: "Il faut tenir compte que l'Institut est un institut d'histoire sociale et pas seulement un institut d'histoire socialiste." De openingstentoonstelling van het instituut handelde trouwens over de sociale geschiedenis van Gent in de 19e eeuw. Ondanks de reële pogingen van het NISG om een gediversifieerd sociaal archief op te bouwen, viel het instituut voor het grootste gedeelte van zijn collectievorming terug op de socialistische beweging. Let wel, we spreken over een periode van slechts twee jaar: reeds in oktober 1940 moest het NISG zijn deuren sluiten en kort daarop werden de collecties letterlijk door de Duitsers geroofd.⁽⁶⁾ Pas een halve eeuw later werden ze door Amsab-medewerkers Wouter Steenhaut en Michel Vermote teruggevonden in het Bijzonder Staatsarchief te Moskou. De terugkeer van de Moskouse archieven in 2002 was dan ook een 'moment de gloire' voor Amsab.

De derde periode laten de auteurs samenvallen met wat ze de 'postwar boom' noemen, van de late jaren 1940 tot het midden van de jaren 1960. In die periode was de Europese arbeidersbe-

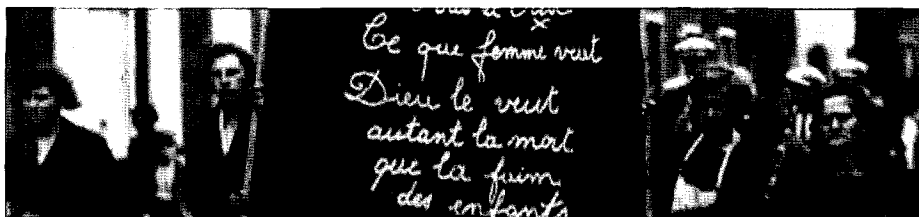

weging in de fase van het herdenken van haar eigen verleden. In die fase situeert zich de oprichting van een bibliotheek in Milaan (1951) door de welbekende uitgever Feltrinelli en naar zichzelf genoemd, die uitgroeide tot Italië's grootste collectie van labour history. In Frankrijk was er in 1949 de oprichting van het Institut français d'Histoire sociale dat een belangrijke rol speelde via zijn tijdschrift *Actualité de l'Histoire* (later *Le Mouvement Social*) met als drijvende kracht Jean Maitron, vooral bekend gebleven door zijn biografisch woordenboek van Franse socialisten. In die periode werd in de kringen van het IISG ook een Sociaal-Historische Studiekring opgericht met het *Tijdschrift voor Sociale Geschiedenis*. In Duitsland was er de Arbeitskreis Sozialgeschichte en liet ook de Friedrich-Ebert-Stiftung van zich horen (die al bestond sinds 1925) met de lancering van het tijdschrift *Archiv für Sozialgeschichte*.

En België? In 1946 werd de activiteit van het NISG overgenomen door het tweetalige Instituut Emile Vandervelde (IEV). De belangrijkste taak van het IEV bestond echter uit de ondersteuning van de dagelijkse politiek van de socialistische beweging. Steenhaut en Van Goethem stellen het duidelijk: archief en bibliotheek bleven op het achterplan, er werd niet aan archiefprospectie gedaan, laat staan aan een archiefbeleid. De anekdote dat het IEV het lijvige archiefdossier over de Belgische Bank van de Arbeid en een groot deel van het archief van *Le Peuple* weigerde in bewaring te nemen, spreekt boekdelen over de historische reflex van de socialistische partij in die tijd.⁽⁷⁾

Jan, Herman, Wouter et les autres...

Maar in de Belgische academische wereld was er wel een kentering. En hier duikt de bijna legendarisch geworden Jan Dhondt op. Hij was de eerste die in de jaren 1960 de arbeidersgeschiedenis in de academische wereld introduceerde. In de naoorlog kwam er immers een nieuwe tendens in verband met de relatie tussen labour history en academische geschiedschrijving. Tot dan waren de 'beoefenaars' van labour history doorgaans geen professionele historici. De weg naar academische erkenning voor 'labour historians' was lang en moeizaam. De doorbraak kwam er eerst in Frankrijk waar Ernest Labrousse met zijn kwantitatieve benadering een hele generatie historici beïnvloedde, wat resulteerde in de fameuze Ecole des Annales. In Engeland waren er John Saville en Eric Hobsbawm, hoewel daar ook buiten de academische wereld heel wat

gebeurde, zoals de publicatie in 1963 van *The Making of the English Working Class* van Edward P. Thompson.

Gita Deneckere wijst op de specifieke Belgische (en ook Nederlandse) context waarbij het wetenschappelijk onderzoek van de arbeidersbeweging verkaveld bleef tussen socialisten, christendemocraten, communisten en radicaal links. Het grote overzichtswerk *Geschiedenis van de socialistische arbeidersbeweging in België* dat tot stand kwam onder leiding van Jan Dhondt, was eigenlijk een illustratie van de felle strijd om het verleden tussen socialistische en niet-socialistische historici. Met dit werk wilde Dhondt immers de essentiële rol van de socialisten in de geschiedenis van de arbeidersbeweging onderstrepen, tegen het ingeburgerde beeld in van de katholieken als vroege kampioenen van de arbeidersstrijd.

Dhondt heeft school gemaakt in de Belgische historische wereld. Deneckere omschrijft hem als een historicus die onder invloed stond van de filosofie van de *Annales* van Marc Bloch en Lucien Febvre, maar die niet volledig paste in de traditionele marxistische historiografie omdat hij ook veel belangstelling had voor het individu en het detail. "*De geschiedenis van de arbeidersbeweging moest de concrete en vaak hopeloze strijd van mensen van vlees en bloed weergeven*", aldus Deneckere. In die zin knoopte Dhondt aan bij de 'history from below'-school rond Edward Thompson en Eric Hobsbawm.⁽⁸⁾ Van der Linden en Heerma van Voss halen hem aan als voorbeeld van een historicus die de brug legde tussen 'narrow' and 'broad' labour history.⁽⁹⁾

Maar Dhondt was nog op een ander vlak een pionier in de historiografie van de Belgische arbeidersbeweging: als eerste spoorde hij zijn studenten aan op zoek te gaan naar originele documenten. En de zoektocht wierp vruchten af. Samen met de rijke collectie van de bibliotheek *Leren Vereert* (zie de bijdrage van Gaëtan Regniers in dit nummer) en met documenten over de interne werking van Gentse socialistische organisaties vormden ze de basis van Het Museum en Archief van de Gentse Socialistische Beweging. Het werd in de jaren 1950 opgericht door Albert Bracke, bibliothecaris van *Leren Vereert* en door Emiel Vergeylen, federaal BWP/BSP-secretaris. Door de drukke activiteiten van beiden kreeg dit initiatief echter geen continu karakter. Pas in 1964 werd de draad heropgenomen. Herman Balthazar, toen NFWO-aspirant bij Jan Dhondt, vond bij de voorbereiding van de eeuwfeestactiviteiten van de Eerste Internationale in het Feestlokaal Vooruit het documentatiebestand terug van het genoemd museum. Met de toenmalige federaal secretaris van de

BSP Gent-Eeklo, Gilbert Temmerman, werd een vergadering belegd over de oprichting van een Gents partijarchief. Maar ook die structuur, die louter gedragen werd door de vrijwilligers Christ De Bruycker en Jan De Smet en later Lode Hoste en Wouter Steenhaut, bleef broos.⁽¹⁰⁾

Keren we terug naar de bredere context, waar we intussen in de vierde periode zijn beland, van de late jaren 1960 tot het midden van de jaren 1980. De periode waarin de labour history sterk onder de invloed kwam van de studentenbeweging van '68, de periode waarin het dagelijks leven een studieobject werd in de labour history, de periode van de History Workshops in Groot-Brittannië waar men de kloof tussen de academische wereld en de geïnteresseerde arbeiders probeerde te dichten. De periode ook waarin heel wat nieuwe instellingen voor labour history opgericht werden.

In België was er het plotse overlijden van Jan Dhondt in 1972. Herman Balthazar nam de fakkel over en stimuleerde verder de emancipatorische geschiedschrijving met aandacht voor een nieuwe methodologische aanpak, namelijk de mondelinge geschiedenis.⁽¹¹⁾ Met blijvende aandacht ook voor de traditionele archiefbronnen, want de situatie van de bronnen voor de geschiedschrijving van de socialistische beweging was rampzalig. Voor een thesis over de Belgische arbeidersbeweging moest dikwijls uitgeweken worden naar het IISG in Amsterdam. Vanuit de openbare archiefwereld kon niet veel heil verwacht worden: de archiefwetgeving van 1955 bepaalde dat de algemene rijksarchivaris enkel controle kon uitoefenen op de bewaring van archieven van rijksinstellingen of van openbare besturen. Pogingen om met privé-instellingen of personen de bewaring van hun archieven te regelen, waren uiterst zeldzaam.⁽¹²⁾

Balthazars grootste verdienste op het vlak van de emancipatorische geschiedschrijving is dan ook dat hij naar een structurele oplossing bleef zoeken voor de archiefproblematiek op het terrein. Samen met Wouter Steenhaut, die intussen zijn assistent geworden was, werden verschillende scenario's uitgewerkt. Eén ervan was de oprichting van een Centrum voor de Belgische Sociale Geschiedenis, in navolging van het NISG en het IISG.⁽¹³⁾

Intussen had het sluimerende Gentse BSP-archief een nieuwe impuls gekregen door de toevallige ontdekking op de zolders van het Feestpaleis in Menen van het enorme archief van alle

socialistische bewegingen in Zuid-West-Vlaanderen. De anekdote over de 'ontdekking' van dit archief bewijst hoe toeval ook een rol speelt in de geschiedenis. Het was Rudi Van Doorslaer, nu als wetenschappelijk onderzoeker verbonden aan het SOMA, die toevallig een gesprek volgde op de trein over prachtige socialistische affiches die ergens op een zolder waren gevonden. Rudi mengde zich in het gesprek, tipte Wouter en niet veel later was die ter plaatse, met een rol grijze plastic zakken om de vracht in te laden...

Zo zijn er tientallen verhalen, uniek in hun banaliteit. Wat te denken van het telefoontje naar Amsab eind jaren 1980 van een bediende van het ABVV die wist te melden dat een container vol documenten richting Merksplas of papierversnipperaars vertrokken was. In vliegende haast werd een noodploeg uitgestuurd. De bedrijfsleider stond toe dat er papier werd uitgehaald, maar de tijd was beperkt. Het betrof archief van de Vlaamse Intergewestelijke (VLIG), waarschijnlijk een groot stuk van het archief van Georges Debunne, en een aantal andere deelarchieffes (het volledige archief van Vakantievreugde). Het grootste deel van de container kon op de valreep worden gered, de rest is weg, gerecycleerd wellicht.

Door de ontdekking van onder meer het archief in Menen, bleek de benaming BSP-archief Gent-Eeklo meer en meer achterhaald, niet alleen geografisch, maar ook thematisch. Het archief in Menen bevatte immers niet alleen documenten van de partij, maar ook van de vakbond, de mutualiteit en de coöperaties. In die periode (1978) begon de naam Archief en Museum van de Socialistische Beweging (AMSB) onder de medewerkers te circuleren, die vlug - omdat het makkelijker in de mond lag - Archief en Museum van de Socialistische Arbeidersbeweging of AMSAB werd (1979). De droom van een Belgisch Instituut voor Sociale Geschiedenis was door de realiteit achterhaald: in een sterk verzuild en intussen ook meer en meer geregionaliseerd land bleek die niet te realiseren.

Intussen hadden de andere spelers op het veld ook niet stilgezeten: in 1976 was het Katholiek Archief- en Documentatiecentrum (KADOC) opgericht. Wilde AMSAB uitgroeien tot een professioneel archiefcentrum, dan moest het, best samen met KADOC, subsidies aanvragen bij de nieuwe Vlaamse overheid en zich omvormen van een feitelijke vereniging in een vzw-structuur. Onder impuls van SP-federaal voorzitter Gilbert Temmerman, die achter de schermen van onschatbare waarde is geweest voor de vrijwaring van het partijarchief, werd toen de beslissing genomen om het historisch erfgoed van de beweging over te dragen aan de vzw die op 23 mei 1980 het licht

zag als Archief en Museum van de Socialistische Arbeidersbeweging. Kort daarop, in 1982, werd het Liberaal Archief opgericht, in 1984 gevolgd door het Archief en Documentatiecentrum van het Vlaams-nationalisme (ADV N). De vier instellingen waren er zich van bewust dat enkel een structurele financiële basis een garantie kon zijn voor een continue wetenschappelijke werking. Ze sloegen dus de handen in elkaar en slaagden erin via het decreet op de privaatrechtelijke Nederlandstalige archief- en documentatiecentra van 1985 een permanente financiering te krijgen.⁽¹⁴⁾ Reeds in 1980, met de oprichting van het Vlaams Museum voor de Sociale Strijd naar aanleiding van 150 jaar België, hadden de centra hun allereerste structurele subsidiëring gekregen van het provinciebestuur van Oost-Vlaanderen.

Wat voor de centra zelf een middel was om een stuk onafhankelijker te gaan werken, werd door de buitenwereld echter juist als de bevestiging van hun politieke gebondenheid gezien. Gita Deneckere merkt op dat het vrij paradoxaal is dat, precies in de periode dat velen de mond vol hadden van het failliet van de zuilen, het wetenschappelijk onderzoek meer en meer geïnstitutionaliseerd werd op basis van het verzuilingspatroon. Ze verwijst hierbij naar het essay van Jo Tollebeek uit 1994 waarin deze stelt dat de politieke concerns hun tentakels ook naar het historisch onderzoek hadden uitgestrekt om zichzelf blijvend te legitimeren in een veranderende maatschappij.⁽¹⁵⁾ Natuurlijk had Tollebeek hier een punt, en eerlijk gezegd heeft bij de Amsab-medewerkers zelf lange tijd ook een schizofreen gevoel bestaan. Enerzijds was je aangeworven op basis van professionele criteria, anderzijds werd je constant geconfronteerd met de 'kleur' van de instelling waarin je werkte.

De realiteit is toch iets subtieler. Alleen de pioniers weten immers nog hoe moeilijk het was om zelfs als 'zuilgebonden' instelling het vertrouwen te winnen van de archiefvormers op het terrein. Steenhaut en Van Goethem halen de anekdote aan van een enquêteformulier dat naar alle socialistische organisaties in West-Vlaanderen werd gestuurd met het oog op een doorgedreven prospectie naar archieven. Geen enkele van de tachtig formulieren kwam ingevuld terug. Het was heel simpel: de basis had geen vertrouwen in die 'academici' uit Gent. En bovendien was er nauwelijks een bewustzijn over de waarde van het eigen erfgoed. Balthazar omschreef in een recente voordracht over socialistisch erfgoed de pogingen van Amsab om dat bewustzijn aan te zwengelen

als "*preken in de woestijn*". Hij haalde het voorbeeld aan van het Feestpaleis Vooruit dat zeker was afgebroken geworden als niet een paar jonge historici in het begin van de jaren 1980 het heft in handen hadden genomen en er een kunstencentrum van maakten met internationale uitstraling.

Met veel geduld heeft Amsab in de loop der jaren het vertrouwen met de archiefvormers opgebouwd. De oprichting van een apart filiaal in Antwerpen in 1988, het centrum Louis Major, diende hetzelfde doel, specifiek naar de Antwerpse socialistische beweging. Een gunstige factor hierbij was dat intussen een generatiewissel plaatsvond in de socialistische beweging, met de aantrede van nieuwe kaders die door hun opleiding historisch bewuster waren.

De cirkel is rond: Amsab wordt terug een Instituut voor Sociale Geschiedenis

In het internationale schema zijn we intussen in de vijfde en laatste periode aanbeland, een periode die de auteurs laten aanvangen rond het midden van de jaren 1980 en die ze de 'periode van de paradoxen' noemen. Een periode van grote syntheseswerken rond labour history, maar ook van een verminderde interesse in en dus een dalend prestige van de 'zuivere' labour history. Het vanzelfsprekende geloof in de klassensolidariteit werd vanaf de jaren 1980 steeds meer in vraag gesteld. Dit had duidelijke politieke en sociale oorzaken. De neergang van de grote internationale protestgolf van 1966 tot 1976 en de verandering van de sociale structuur en cultuur van de arbeidersklasse leidden tot het afbrokkelen van het beeld van de mannelijke, militante industriearbeider. Ook de politieke omwenteling in Oost-Europa en de Sovjet-Unie symboliseerde de neergang van 'old-fashioned left' en tegelijk kwam de arbeidersbeweging meer en meer onder druk van de mondialiseringsbeweging.

Hendrik Defoort haalt specifiek voor de Belgische context de ontzuiling aan als een van de verklaringen voor het verworden van de geschiedenis van de socialistische arbeidersbeweging tot een 'antiquarisch' onderzoeksveld.⁽¹⁶⁾

Ook in Amsab liet die ontzuiling zich langzaam voelen. De verjonging van het personeel, met professioneel geschoolde archivariissen en bibliothecarissen, deed de personele band met de

'linkse' beweging verslappen. In de loop der jaren waren ook de collecties thematisch verruimd. Naast archief van de traditionele socialistische beweging en de klein-linkse bewegingen, kwam ook steeds meer materiaal van de nieuwe sociale bewegingen binnen. In de Acta van de ODIS-workshop over nieuwe sociale bewegingen stellen Marc Hooghe en Jaak Billiet dat die evolutie ten dele het gevolg was van toevalligheden. De nieuwe sociale bewegingen die ontstonden op het einde van de jaren 1960 wensten geleidelijk aan hun archieven ergens te deponeren en ook de individuele militanten maakten hun zolder leeg. Dat ze daarvoor bij de privaatrechtelijke archieven belandden, ligt voor de hand. Vele van de activisten uit die nieuwe sociale bewegingen kwamen uit de traditionele socialistische, klein-linkse of christelijke bewegingen. Maar dit was ook het gevolg van een bewuste prospectiepolitiek van die instellingen zelf. De auteurs verwoordden de overgang als volgt: *"Voor archiefinstellingen, die uiteraard steeds enigszins gevangen zitten tussen het verleden en het heden, was de uitdaging des te groter. De oplossing leek te liggen in een geleidelijke actualisering en uitbreiding van de doelomschrijving, zonder echter de oorspronkelijke missie uit het oog te verliezen."* ⁽¹⁷⁾

Voor Amsab werd die evolutie geconcretiseerd in een naamswijziging, eind 1999. De oorspronkelijke missie zit vervat in het letterwoord Amsab, de actualisering en uitbreiding van de doelomschrijving in de naam Instituut voor Sociale Geschiedenis.

Ook nu reageert de buitenwereld afwachtend. Bij de traditionele achterban zijn er twijfels over het behoud van de band met het verleden, de onderzoekswereld is nog steeds wat sceptisch over de realiteit achter de naamsverandering. Eens te meer is het een kwestie van geduld, van hard werken ook. Dat er serieuze inspanningen worden gedaan wat uitbreiding van de collectie naar nieuwe sociale bewegingen betreft, wordt duidelijk in de bijdrage van Piet Creve in dit nummer.

Een stimulans voor de vernieuwde dynamiek van Amsab was zeker het aantreden van de nieuwe Vlaamse regering in 1999 die een enorme impuls gaf aan wat de 'erfgoedsector' is gaan heten. Concreet was er het nieuwe decreet op de privaatrechtelijke culturele archiefwerking van 19 juli 2002 met de bestendinging van de vier archief- en documentatiecentra op basis van maatschappelijk-filosofische stromingen en de waarborg van hun financiële stabiliteit. Daarnaast werd een uitbreiding van hun opdracht vastgelegd met het beheer van de Archiefbank Vlaanderen (zie

www.archiefbank.be). Nieuw is ook dat, naast de klassieke 'vier', ook vijf thema-archieven werden erkend, met name Resonant (Centrum voor Vlaams Muzikaal Erfgoed), het Centrum Vlaamse Architectuurarchieven, het Forum Kerkelijke Archieven Vlaanderen, het Joods Museum van Deportatie en Verzet en het AMVC-Letterenhuis. Ook werd voorzien in een ondersteuning van archiefprojecten.⁽¹⁸⁾

Voor Amsab wordt samenwerking met de andere spelers op het erfgoedveld dus primordiaal. Projecten als *Ik woon in een monument* of *Petrol Zuid*, die door Amsab werden opgezet, zijn hiervan een mooie concretisering. Het totaalgebeuren *Romain Royal* rond het leven van Romain Deconinck dat dit jaar in Gent plaatsheeft naar aanleiding van de Amsab-jubilee en waaraan talloze partners deelnemen, doorbreekt nog veel meer schotten.

De volgende jaren zal in de erfgoedsector ook sterk de nadruk komen liggen op 'Behoud en Beheer', op het instandhouden, restaureren en zo efficiënt mogelijk ter beschikking stellen van de collecties. Ook hier kan Amsab zijn sterkte tonen.

Maar er blijven ook zwakkere kanten. Een ervan is in hoeverre een instelling als Amsab (en de andere privaatrechtelijke instellingen) echt onderzoek kan genereren? Dikwijls is de aanleiding voor een nieuw onderzoeksproject en bijgaande publicatie de viering van een of andere jubilee. Dat het daarom geen 'serviel geschrijf' wordt, argumenteren Steenhaut en Van Goethem door aan te halen dat de 'historische objectiviteit' steeds gegarandeerd is. In het themanummer van het *Tijdschrift voor Sociale Geschiedenis* dat een neerslag is van het colloquium *Tomorrow's Social History* in 1996, merken Peter Scholliers en Patricia van den Eeckhout fijntjes op: "*Archives and documentary centres (KADOC, AMSAB, Institut Emile Vandervelde...) which are directly linked to the different ideological camps, produce, or contribute to, a large quantity of the literature orientated towards labour-movement politics and organizations. It is remarkable that, either explicitly or implicitly, the need is felt to stress the scientific nature of this undertakings.*"⁽¹⁹⁾

Het gaat niet zozeer om die historische objectiviteit, de grootste kritiek van de academische wereld op onderzoek/publicaties van de privaatrechtelijke instellingen is dat deze laatste nog dikwijls vanuit een institutionele invalshoek zijn geschreven en dat de nieuwe tendensen, cate-

gorieën en vraagstellingen in het onderzoek niet aan bod komen. Het is een feit dat de institutionele benadering dikwijls de meest voor de hand liggende is, zeker als de opdracht is een geschiedenis te schrijven van een organisatie. Aan de andere kant is het zeker zo dat bij de recentere publicaties in Amsab wél nieuwe benaderingen worden uitgetoet. Uit die publicaties blijkt duidelijk dat het gebruiken van die nieuwe benaderingen of concepten tot zeer leesbare resultaten leidt en niet altijd 'high brow-theorieën' impliceert.

Want het moet ook gezegd dat in Amsab altijd een beetje een 'antitheoretische' wind heeft geblaasd. Ik herinner me nog zeer goed de lichte irritatie waarmee Guy Vanschoenbeek reageerde op het reeds genoemde colloquium *Tomorrow's Social History* waar Scholliers en Van Den Eeckhout het gebrek aan intellectueel debat en theorievorming in de Belgische sociale geschiedschrijving hekelden. In *Brood & Rozen* pleitte Vanschoenbeek toen, geïnspireerd door Ranke, voor een reconstructie van het verleden 'zoals het er eigenlijk aan toe ging' en gaf hij toe dat hij er geen enkele moeite mee had om het theoretische constructie- en denkwerk over te laten aan ander sociale en menswetenschappen. Zijn slotzin luidde: "Ik voel er mij absoluut geen meid bij: eerder een boer die het prachtig geteelde graan naar de molen brengt. Het graan bepaalt de eetbaarheid van het brood, niet de oneetbare molensteen." (20)

Hendrik Defoort getuigt van eenzelfde nuchterheid wanneer hij schrijft dat de inzichten van postmoderne historici ons wel hebben bewust gemaakt van diverse fenomenen die voorheen onzichtbaar waren. Dat ze ons arsenaal aan concepten hebben uitgebreid en dus een cruciale bijdrage hebben geleverd tot een beter begrip en inzicht. Daarom is het goed, vervolgt hij, dat historici op de hoogte blijven van die theoretische discussies en dat ze die inzichten aanwenden bij het 'gewoon doen van hun ding, zonder al te veel theoretische apriori's'. (21)

Dat theoretische beschouwingen ook bezielend kunnen zijn blijkt dan weer uit de bijdrage van Gita Deneckere naar aanleiding van de 25e verjaardag van het *Tijdschrift voor Sociale Geschiedenis*. Daarin toont ze, aan de hand van de ideeën van Slavoj Žižek, Michel de Certeau en James Scott, dat er, voorbij het onderzoek van organisaties en klassenbewustzijn, nog andere wegen zijn om verzet en subversie te bestuderen. (22)

De realiteit blijft dat Amsab slechts in beperkte mate aan doorgedreven onderzoek kan doen. Een rol die het wél kan spelen - en al een tijd speelt - is die van (mede-) uitgever van onderzoeksresultaten op het vlak van sociale geschiedenis. Amsab betreft ook al een tijd externe onderzoekers in projecten als het Museum van de Vlaamse Sociale Strijd. Sinds 2000 is in Amsab een aparte publicatiecel geïnstalleerd, met de bedoeling de uitgave van de publicaties beter te coördineren en vooral goed af te stemmen op het doelpubliek.

Want Amsab is er niet alleen voor de academici, maar ook voor een veel bredere doelgroep - en het zou best eens interessant zijn om te weten hoe breed de doelgroep is die het nu bereikt. Het hybride karakter én de perspectiefferuiming van de instelling worden misschien nog het best weerspiegeld in *Brood & Rozen*. Tien jaar geleden schreef Guy Vanschoenbeek zijn eerste edito waarin hij "*Brood & Rozen*" voorstelde als een tijdschrift waarin "*de brede waaier van de sociale bewegingen, van de sociale en democratische dynamiek in onze politieke en sociale geschiedenis*" aan bod zou komen. En ook dat het een kruispunt moest zijn, geen grenspaal voor het afbakenen van een territorium. (23)

Verjaardagen zijn momenten van introspectie, van afwegingen maken. Wat zelfrelativering hierbij mag altijd. Daar zijn we in Amsab trouwens sterk in. Maar we mogen gerust ook fier zijn over wat is verwezenlijkt.

Verjaardagen moeten natuurlijk ook gevierd worden. En dat doen we. Met al onze lezers, op 28 mei in de Vooruit. Ik breng nu al een toast uit op de volgende 25 jaar....

Paule Verbruggen

- (1) L. HEERMA VAN VOSS en M. VAN DER LINDEN, *Class and Other Identities. Gender, Religion and Ethnicity in the Writing of European Labour History*, New York/Oxford: Berghahn Books, p. 1-39. Vermits ik voor deze edito vooral schatplichtig ben aan dit artikel haal ik niet telkens opnieuw de bron aan.
- (2) J. STENGERS, *Vertige de l'histoire: les histoires au risque du hasard*, Paris: Empêcheurs de penser en rond, 1998.
- (3) G. DENECKERE, Het pleidooi. In: J. TOLLEBEEK, T. VERSCHAFFEL en L.H.M. WESSELS, *De Palimpsest. Geschiedschrijving in de Nederlanden 1500-2000*, p. 208.
- (4) W. STEENHAUT en G. VAN GOETHEM, Amsab, een instituut. In: G. DENECKERE en B. DE WEVER, *Geschiedenis maken. Liber Amicorum Herman Balthazar*, 2003, p. 61.
- (5) H. BALTHAZAR, De grondstoffen van de geschiedenis: de totalitaire en de democratische aanpak. In: *Amsab-Tijdingen. Extra nummer Mission to Moscow*, (1992)16, p. 2.
- (6) J. LUST, E. MARECHAL, W. STEENHAUT, M. VERMOTE, *Een zoektocht naar archieven. Van NISG naar AMSAB*, Gent: AMSAB, 1997, p. 10-53.
- (7) W. STEENHAUT en G. VAN GOETHEM, Amsab, een instituut [...], p. 62.
- (8) G. DENECKERE, Het pleidooi [...], p. 208-210.
- (9) L. HEERMA VAN VOSS en M. VAN DER LINDEN, *Class and Other Identities [...]*, p. 12.
- (10) W. STEENHAUT en G. VAN GOETHEM, Amsab, een instituut [...], p. 62-63.
- (11) G. DENECKERE, Een historicus in zijn biotoop. In: G. DENECKERE en B. DE WEVER, *Geschiedenis maken [...]*, p. 22.
- (12) W. STEENHAUT en G. VAN GOETHEM, Amsab, een instituut [...], p. 65.
- (13) Interne nota, 04/10/1977.
- (14) W. STEENHAUT en G. VAN GOETHEM, Amsab, een instituut [...], p. 66.
- (15) G. DENECKERE, Het pleidooi [...], p. 205.
- (16) H. DEFOORT, 'Sterft gij oude vormen en gedachten' ? Een essay over de historiografie van de socialistische arbeidersbeweging. In: G. DENECKERE en B. DE WEVER, *Geschiedenis maken [...]*, p. 91.
- (17) M. HOOGHE en J. BILLIET (red.), Historische en sociologische benaderingen van nieuwe sociale bewegingen. Acta van de workshop gehouden te Brussel op 22 november 2002, Gent: ODIS, 2004, p. 323.
- (18) W. STEENHAUT en G. VAN GOETHEM, Amsab, een instituut [...], p. 73-74.
- (19) P. SCHOLLIERS en P. VAN DEN EECKHOUT, Social history in Belgium: old habits and new perspectives. In: *Tijdschrift voor Sociale Geschiedenis. Themanummer: Tomorrow's Social History*, 23(1997)2, p. 174.
- (20) G. VANSCHOENBEEK, Tomorrow's social history: recent developments and perspectives of social history of the modern period. In: *Brood & Rozen*, (1996)2, p. 72.
- (21) H. DEFOORT, 'Sterft gij oude vormen en gedachten' ? [...], p. 100.
- (22) G. DENECKERE, Sociale geschiednies, het einde van de ideologie en de terugkeer van de bezieling. Een essay met de focus op het onderzoek naar collectieve actie in de jaren 1990. In: *Tijdschrift voor Sociale Geschiedenis*, 26(2000)3, p. 239-262.
- (23) G. VANSCHOENBEEK, Nieuwe lente, nieuw geluid. In: *Brood & Rozen*, (1996)1, p. 5-7.